

Zemědělské dotace musí podpořit přechod k udržitelnému hospodaření

Otevřený dopis ministru zemědělství Miroslavu Tomanovi a ministru životního prostředí Richardu Brabcovi

Vážený pan ministr
Ing. Miroslav Toman, CSc.
Ministerstvo zemědělství
Těšnov 65/17
110 00 Praha 1

Vážený pan ministr
Mgr. Richard Brabec
Ministerstvo životního prostředí
Vršovická 1442/65
100 10 Praha 10

30. června 2021

Vážený pane ministře Tomane, vážený pane ministře Brabče,

příprava programů zemědělských dotací Společné zemědělské politiky je v plném proudu a my chceme tímto dopisem vyjádřit obavu o výsledek, který ovlivní život v zemědělské krajině po dalších několik let. Společná zemědělská politika tvoří zhruba třetinu rozpočtu Evropské unie. Jedná se o peníze daňových poplatníků a veřejnost má tak zcela legitimní právo požadovat, aby tyto prostředky zajistily trvale udržitelné hospodaření, které přispěje k obnově stabilní a na klimatickou změnu adaptované krajiny s živou a úrodnou půdou. Celá řada odborných prací i interní zprávy včetně zpráv Evropského účetního dvora však ukazují, že zemědělské dotace tuto roli neplní a již tak špatnou situaci udržují či zhoršují.

Odpovědí měla být nová Společná zemědělská politika spolu se Zelenou dohodou pro Evropu, jejíž součástí jsou i strategie Od zemědělce ke spotřebiteli nebo Strategie pro biodiverzitu do roku 2030. Avšak aktuálně schválená dohoda o budoucí podobě SZP na evropské úrovni i dosavadní návrhy českého Strategického plánu ukazují, že dotace budou upraveny jen kosmeticky. To si v době rychle probíhajících klimatických změn, kdy v České republice ubylo jen od vstupu do EU v roce 2004 přes 30 % polního ptactva a pesticidy se nacházejí v 95 % povrchových vod a v nadlimitních množstvích ve 40 % podzemních vod, skutečně nemůžeme dovolit.

Jako ekologické organizace jsme se zapojovaly do pracovních skupin ke Strategickému plánu SZP koordinovaných Ministerstvem zemědělství a podávaly jsme připomínky a komentáře. Nevidíme však, že by to na podobu Strategického plánu mělo větší vliv. Postrádáme také výraznější zohlednění připomínek Ministerstva životního prostředí, jehož slovo k nástrojům, které ovlivňují významným způsobem polovinu plochy České republiky a její ohrožené životní prostředí, považujeme za zásadní.

Vyzýváme vás proto, abyste se oba zasadili o to, aby zemědělské dotace skutečně podpořily udržitelné hospodaření a přechod k němu. Jako zásadní vnímáme zejména výrazný posun v těchto oblastech:

1) Základní podmínky pro získání dotací, tzv. DZESy

Pro možnost získat dotace by měla být samozřejmá povinnost dodržovat takové podmínky, které stav půdy a krajiny nezhoršují a vytváří základ pro fungující biodiverzitu, kvalitní půdu a zadržování vody v krajině.

Nutně potřebujeme řešit erozi a degradaci půdy, která se bude s klimatickou změnou nadále zhoršovat. Vzhledem k tomu, že tzv. protierozní vyhláška po vaší vzájemné dohodě a přes nesouhlas ekologických organizací neobsahuje žádná preventivní opatření, měla by opatření v DZESu 6 být skutečně účinná, o čemž máme v současnosti pochyby. Například možnost obsetí, která zároveň nezohledňuje nepřerušovanou délku svahu, se nezdá být příliš účinným opatřením. Obě ministerstva by měla ukázat na základě jasných dat, na kolik je současný protierozní systém účinný. Nerozumíme také, proč z návrhu DZESů zcela zmizela povinnost vnosu organické hmoty do půdy, což jde zcela proti všem proklamacím o důležitosti organické hmoty pro kvalitu půdy. I když vítáme omezení monokultur na 30 hektarů jako pozitivní krok z pohledu ochrany půd i krajinné struktury, není podle nás dostatečný a podporujeme tak požadavek Ministerstva životního prostředí omezit výměru jedné plodiny na 20 hektarů a jednotlivé porosty od sebe oddělit ideálně přírodními pásy. Pokud má tento požadavek skutečně plnit všechny cíle v krajině, měl by být navíc doplněn požadavkem na umístění předělujících pásů v souladu s principy protierozní ochrany (umístění po vrstevnicích, zohlednění přípustné délky svahu apod.).

Klíčový je dále podíl skutečně neproduktivních ploch, a to zejména krajinných prvků na zemědělských plochách. Dosavadní snaha Ministerstva zemědělství umožnit započítávání dusík vázajících plodin či meziplodin jde zcela proti poznatkům o nízké účinnosti těchto opatření pro biodiverzitu, pro kterou mají neproduktivní plochy sloužit zejména. A jde také proti snaze obnovy funkční krajiny, kde zemědělské plochy hrají zásadní roli. DZES 9 by měl obsahovat závazek k minimálnímu povinnému podílu neproduktivních prvků a také krajinných prvků, který by se měl v průběhu let zvyšovat.

Vody zatížené rezidui pesticidů je potřeba chránit lépe než doposud. Třímetrové ochranné pásy se ukázaly jako neúčinné. Podobně jako Ministerstvo životního prostředí jsme navrhli šíři ochranných pásů alespoň 10-12 metrů, avšak ani tato připomínka nebyla zohledněna. Omezení pesticidů a zvýšení kvality půdy by také výrazně napomohlo dodržování vhodných osevních postupů. Považujeme za nepřípustné, že se zde nedodržuje evropská směrnice, která vyžaduje dodržování tzv. integrované ochrany rostlin, a místo toho je ze strany Ministerstva zemědělství

snaha eliminovat z podmínek pro získávání veřejných prostředků i zcela základní střídání plodin.

Některá opatření lze v tomto období podpořit skrze ekoschématu s možností je postupně přesunout do DZESů. Mohou se také vzájemně vhodně doplňovat.

2) Ekoschématu

Jako zcela promarněnou příležitost vnímáme návrh tzv. celofaremního ekoschématu. Ekoschématu jsou v praxi SZP novým nástrojem, do něhož jsou vkládány velké naděje a mají podpořit přechod k udržitelnější zemědělské praxi. Současný návrh však nastavuje nenáročné podmínky, které nikoho ke změně praxe motivovat nebudou. Ekoschématu jsou nyní nastavena a rozpočtována doslova tak, aby je splnil každý, jde tedy fakticky jen o další plošnou platbu. To je zcela v rozporu s původními ambicemi tohoto nástroje a s náročnými diskuzemi, které se o ekoschématech vedou na evropské úrovni a v jiných státech. Pokud již Ministerstvo zemědělství chce udržet celofaremní model z důvodu jednoduchosti a plošného dopadu, měl by obsahovat motivační složku tak, aby podpořil změnu a zároveň odměňoval ty zemědělce a zemědělkyně, které pro půdu a krajinu dělají již nyní více. Ekologické organizace představí svůj návrh kompromisního a zároveň ambicióznějšího celofaremního ekoschématu a uvítají, pokud o něm bude vedena další diskuse.

3) Podpora ekologického zemědělství

Dosáhnout cíle 25 % ploch obhospodařovaných v režimu ekologického zemědělství do roku 2030 vyžaduje soustředěné úsilí, jak o tom hovoří i český Akční plán pro rozvoj ekologického zemědělství. Tato snaha se však z hlediska svých dopadů v dlouhodobém horizontu vyplatí. Podporujeme proto úsilí, aby (kromě dalších opatření, jako je třeba zavedení minimálního podílu biopotravin ve školním či veřejném stravování) byly platby pro ekologické zemědělce a zejména pro přechod k ekologickému zemědělství skutečně motivační. V současnosti navrhovaná podpora není dostatečná. Je však také potřeba zajistit, aby pro rozvoj ekologického zemědělství byly vyčleněny dostatečné prostředky v oblasti investic či poradenství. Zcela nepochopitelné pak je, že na výzkum ekologického zemědělství putuje jen 5 % financí na zemědělský výzkum. V situaci, kdy 15 % rozlohy České republiky je obhospodařováno v režimu ekologického zemědělství a předpokládá se jeho další rozvoj, je nutné soustředit na výzkum minimálně odpovídající podíl finančních prostředků. Chystaná Koncepce výzkumu, vývoje a inovací Ministerstva zemědělství toto musí okamžitě napravit.

4) Tvorba nových krajinných prvků

Strukturní obnovu krajiny skrze vytváření stabilních krajinných prvků považujeme za jednu z největších výzev. Ačkoli jsme si vědomi řady objektivních příčin, které ji

komplikují, tento proces v ČR probíhá ve velmi nedostatečném rozsahu. Proto považujeme za nezbytné nastavit vybraná opatření obou resortů tak, aby synergicky podporovala tvorbu krajinných prvků způsobem, který bude pro zemědělce jednoduchý a zvládnutelný. Je potřeba mobilizovat zdroje ať už ze SZP, Plánů obnovy či jiných nástrojů a motivovat zemědělce k tvorbě těchto prvků. Současně považujeme za nezbytné, aby všechny stávající krajinné prvky včetně mokřadů na zemědělské půdě byly evidovány prostřednictvím LPIS a byla zajištěna jejich plnohodnotná ochrana.

5) Zajištění kvalitního poradenského servisu v oblasti ochrany krajiny a biodiverzity

V současné chvíli zemědělci prakticky nemají k dispozici poradce, kteří by jim dokázali fundovaně objasnit přínosy a optimální využití stávajících agroenvironmentálně-klimatických opatření nebo možnosti propojení hospodářského využití krajiny s jejími ekosystémovými službami, optimálně v podobě faremního plánu. Vytvoření takového poradenského servisu je klíčovým krokem nejen pro efektivnější využívání dotačních programů MZe i MŽP a s tím spojenou podporu biodiverzity, ale i pro skutečnou adaptaci českého zemědělství na dopady klimatických změn.

Vážený ministře Tomane, vážený ministře Brabče,

věříme, že se zasadíte o to, aby zemědělské dotace byly nástrojem, který umožní, aby v české krajině mohly fungovat produkční i mimoprodukční funkce v harmonii. Promarnit dalších pět let by bylo velkou chybou s výraznými negativními dopady. Nyní je šance se zasadit o skutečnou pozitivní změnu.

Se srdečným pozdravem,

Anna Kárníková, ředitelka Hnutí DUHA

Zdeněk Vermouzek, ředitel České společnosti ornitologické

Petr Kazda, ředitel Nadace Partnerství